

Књиженствени канон¹

Књиженствени град. Конституисање женског канона у српској прози 1990–2010 / Татјана Јовановић — Крагујевац: ФИЛУМ, едиција Црвена линија, 2017 — 323 стр. ISBN 978-86-80796-10-9

Шта се заправо хоће новим погледом на канон и књижевност уопште, које су то вредности које афирмише феминистички приступ, и могу ли се тек припустити унутра а да се читаво здање не заљуља [...] шта су „женске вредности“ и шта се све може протурити с том етикетом?²

Поднаслов ове књиге, *Конституисање женског канона у српској прози 1990–2010*, заправо, приређене докторске дисертације Татјане Јовановић, одбрањене 2016. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, на први поглед може читаоце оставити збуњеним и запитаним о каквом је женском канону реч када је општепозната патријархалност домаћег књижевног Пантеона. Међутим, како даље одмиче, читалац/читатељка увиђа да се ова књига — којој је један од циљева да постави питање педагошког значаја превредновања канона — не бави само изазовима и препрекама уписивања женских имена у зидине канонског града, те предочавањем пажње вредног рада књижевница које би у претходне две деценије представљале неку врсту контраканона, већ да ауторка пружа широку слику трновитог пута пробијања женских гласова у домаћој књижевности, показујући темељно познавање савременог теоријско-методолошког апарата студија културе и рода.

У уводној речи ауторка поставља значајно питање: „да је знала за одлучност корака којима је премеравала свет Јелена Димитријевић, и за храброст којом су отварале теме Драга Гавриловић, Милица Јанковић, Лепосава Мијушковић, Даница Марковић, да ли би доживљај сопства девојчице која чита био поузданији?“ (6), наговештавајући да ће се дотакнути питања институционалне видљивости и признања женског ауторства не само генерације која је стварала у периоду 1990–2010. (са

освртом на контаминацију термина *женског писања* и *женског писма* и хиперпродукцију популарне књижевности), већ и њихових претходница.

Монографија се састоји од дванаест поглавља и двадесет драгоцених прилога. У Уводу ауторка предочава порекло и историјат појмова *књижевни канон* и *канонски рат*, скреће пажњу на савремена промишљања канона, да би потом посебну пажњу посветила поређењу *Западног канона* Харолда Блума (Harold Bloom) и студије *Лудакиња на тавану* Сандре Гилберт (Sandra Gilbert) и Сузан Губар (Susan Gubar). Наредно поглавље упућује на ревизију канона и указивање на његову идеолошку позадину од стране феминистичких ликовних критичарки и историчарки уметности седамдесетих и осамдесетих година XX века.

Поглавља III и IV мапирају историјат развоја женских студија, дефинишу конститутивне теоријске појмове женских студија и студија рода, те прецизно осликавају путеве којима су се у XX веку кретале англо-америчка феминистичка критика и гинокритика с једне стране, и француске постструктуралистичке теоретичарке женског писма са друге. Завршни одељак IV поглавља указује на утицај феминистичке књижевне критике на књижевни канон.

Пето поглавље осликава турбулентни друштвено-историјски контекст у којем се у бившој Југославији развијала феминистичка књижевна критика, која ће минуциозно бити представљена у XI поглављу, где ауторка пописује највеће заслуге српских феминистичких књижевних критичарки: критику тоталитарног и националистичког дискурса и мизогиније, упознавање локалне публике са светском литературом из области родних студија, те прилагођавање појмовног апарата на српском језику и проблематизацију односа центра и (полу)периферије, дестабилизацију канона, демистификацију стереотипа о феминизму, преиспитивање књижевних награда и увођење награда за допринос родним студијама, питање маскулинитета, повезивање са европским институцијама, рехабилитацију ауторки попут Јелене Димитријевић, Данице Марковић и слично, као и класификацију дела ауторки које су у жижи пажње Татјане Јовановић. Ово поглавље има нарочито значајну уџбеничку вредност за долазеће генерације, јер ауторка брижљиво оцртава залагање локалних феминистичких критичарки које су се, по цену бурних реакција и полемика, бориле за видљивост у периоду транзиције, а обиман корпус њихових радова наводи се у исцрпној библиографији.

Поглавља VI–X ближе се баве питањем скрајнутости политички и родно освешћене књижевности из пера четрнаест ауторки, чију завидну продукцију у

претходне две деценије, сматра ауторка, „не прати достојна рецепција“: Љубице Арсић, Биљане Јовановић, Милице Мићић Димовске, Љиљане Ђурђић, Јелене Ленголд, Гордане Ђирјанић, Јудите Шалго, Мирјане Новаковић, Мирјане Митровић, Мирјане Павловић, Марије Иванић, Нине Живанчевић, Данице Вукићевић, Марије Кнежевић, Мире Оташевић, Слободанке Бобе Благојевић. Након предочене типологизације домаће књижевне продукције 1990–2010. из пера Тихомира Брајовића, која је претежно фокусирана на историографску наративу (151), Татјана Јовановић сумарно указује на дела претходно поменутих ауторки, да би затим испитала узрок њихове скрајнутости на маргину путем анализе заступљености женских гласова међу лауреатима књижевних награда (међу најупечатљивије примере прећуткивања женског ауторства спада податак да је за 61 годину додељивања НИН-ове награде награђено свега пет књижевница), у историјама српске књижевности у наведеном периоду, као и у књижевним антологијама Скерлића, Деретића, и Палавестре. С друге стране бедма канонског града налазе седемаћи и регионални феминистички књижевни часописи и феминистичко издаваштво (Центар за женске студије из Београда, Женска инфотека и Центар за женске студије из Загреба, издања женских невладиних организација), које ауторка такође детаљно представља (указујући на њихов немерљив значај у демократизацији и културном напретку региона), и чије наслове пописује у прилозима 2–7.

Остали прилози доносе списак релевантних књижевних новина и часописа из деведесетих година прошлог века, те попис лауреата књижевних награда од оснивања до 2016. године који још упечатљивије документује прећуткивање ауторства женских имена која се, на супрот ауторкама окренутих новоисторизму и присутним у канону (попут Светлане Велмар-Јанковић), „тематски самосвесно и идеолошки јасно дистанцирају од конвенција претежно *мушки* профилисаних литерарних главних струја, а уједно не пристају на конвенције доктринарно женског писања“ (153) и „огољавају дубоко патријархални, мачистички модел моћи, на који се ослања ратна култура“ (155).

У намах духовитим а каткад више поетским насловима одељака и бритким закључцима сваког од њих, монографија Татјане Јовановић поставља питања која ефектно сумирају проблематику и подстичу на размишљање и у садашњој деценији, подсећајући да се за принципе и тековине феминизма и родних студија ваља непрестано залагати. У мапирању једног доба, она одлази и шире од теме: пореди стање у издавању часописа, доминантне теме, публику и циљеве с почетка и са краја

века, указује на значај претходница које су инспирисале савремене феминистичке критичарке, не зауставља се на романескној продукцији и краткој прози, већ се дотиче и значајних поетских и теоријско-критичких остварења и експеримената (говорећи, на пример, о раду Дубравке Ђурић и издањима АЖИН-ове школе поетске теорије и праксе) итд. Монографија је, поред наведених вредности, значајна и као прилог интелектуалној историји једне епохе која, иако попут неког града утвара, „заборава и апсолутног слепила који одбија сваку могућност самоогледања“ (5), ипак није успела да утиша полемичке књижевне и критичко-теоријске гласове којима се овом књигом одаје омаж. Ауторка се не бави детаљнијом анализом дела поменутих књижевница, већ има за циљ да укаже на узроке њихове шире институционалне занемарености, као и на рад критичарки које су већ посветиле пажњу њиховом стваралаштву, попут Владиславе Гордић Петковић (а и сама ауторка има више радова посвећених Јелени Ленголд, Боби Благојевић итд.). Логичан наредни корак био би аналитичка студија посвећена раду ових књижевница која би превазилазила обиме научног чланка.

¹ Овај текст је настао у оквиру пројекта *Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године* (178029) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Biljana Dojčinović Nešić, „Feministička čitanja i preispitivanje književnog kanona”, *Genero* 1, 2002, 36–42.

Željka Janković

Faculty of Philology

University of Belgrade

A Gynocritical Canon